

Як мислити іншість в її іншості: здобутки й обмеження об'єктно-орієнтованої онтології Грема Гармана

Василь Корчевний

Національний університет «Києво-Могилянська академія»
(Київ)

Завдання моєї доповіді – за допомогою іманентної критики показати, як філософська концепція Г. Гармана може допомогти мислити іншість у її іншості, тобто не зводячи її до чогось «свого» через одомашнення за допомогою понять, що претендують на вичерпність охоплення.

Гарманова об'єктно-орієнтована онтологія (ООО) виходить із того, що об'єкти є основними елементами реальності і не можуть бути зведені ні до своїх складників, ні до своїх відношень з іншими об'єктами (Harman, 2018, pp. 257–258). Гарман прагне говорити про *реальність як таку*, протиставляючи себе Кантовому обмеженню можливих суджень сферою явленого. Однак Гарманова позиція щодо (пост)кантіанської філософії далека від простого відкидання¹. Оскільки об'єкти не зводні ні до складників, ні до відношень, вони, тим самим, завжди мають несхоплюваний онтологічний надлишок, що дещо нагадує кантівський *ноумен*. Об'єкти, на думку Гармана, ніколи не контактують напряду², ніколи не є повністю даними один для одного, і акт, у якому ми мислимо певний об'єкт, є лише од-

---

1 Гарман прямо каже, що його завданням є не відкинути кантівське поняття речі-в-собі, а універсалізувати його. На його думку, те, як ноуменальний вимір постає у Канта, створює фундаментальний розрив між людьми як суб'єктами пізнання і нелюдським, яке стає мислитися сукупно як об'єкт. З'являється дуалізм між людьми і нелюдьми, а точніше, між мислячими суб'єктами і рештою світу. Тоді як Гарман є прихильником більш «пласкої» онтології, де люди, хоч і відрізняються від інших об'єктів, є, тим не менш, так само об'єктами, тобто не є онтологічно винятковими. З огляду на це «... ООО повністю приймає кантівську річ-у-собі і лише заперечує, що вона є чимось, що переслідує тільки людське мислення. Вогонь і бавовна також непрозорі (opaque) одне для одного, навіть якщо вони не є «свідомими» [наділеніми свідомістю] так само, як люди чи тварини» (Harman, 2018, p. 259). Деякі критики вказують, що Гарманова подібність до Канта більша, ніж хотілося б першому і що йому насправді вдається вийти за межі феноменального світу не більше, ніж Канту: див., напр., (Wolfendale, 2014, pp. 199–207).

2 Див.: (Harman, 2007).

ним із випадків такого «торкання без доторку»³. Кантіанську епістемологічну ситуацію непізнаваності Гарман онтологізує, перетворюючи прірву між трансцендентальним суб'єктом і ноуменом на прірву між будь-якими двома об'єктами.

Постає питання, як зберігати цей розрив між нами й іншими об'єктами і, при цьому, щось приписувати цим об'єктам як *таким*. Гарман пропонує наступну модель. Структура кожного об'єкта складається з реального об'єкту (RO), реальних якостей (RQ), чуттєвого об'єкту (SO) і чуттєвих якостей (SQ) (Harman, 2018, pp. 259–260). SO і SQ «існують лише як корелят певного реального об'єкту, людського або іншого» (Harman, 2018, p. 80). RO і RQ завжди приховані від інших об'єктів. При цьому SO і RO є чимось більшим за сукупність SQ і RQ відповідно. Тож, у певному сенсі об'єкти і зв'язані, і, водночас, не зв'язані зі своїми якостями.

Водночас, для Гармана метафора є парадигматичним способом нередукціоністського контакту з реальністю. Розгляньмо згаданий ним приклад «кипарис подібний до примари мертвого полум'я». Тут, вважає він, кипарис як RO є відсутнім, оскільки RO відсутній у будь-якому досвіді. Щоб ця метафора спрацювала, я, як RO, маю стати на місце кипариса та «приміряти» на себе приписувані тут йому SQ полум'я, розіграти їх наче актор – тому Гарман називає це *театральністю* метафори (Harman, 2018, pp. 82–85, 87)⁴. У такій метафорі мені в повній мірі відкривається RO як *такий*. Але це не кипарис і не я сам – це нова сутність, яка складається з мене (RO, який вдає з себе кипарис) і з SQ вогню, і яку Гарман називає сполучкою (compound) (Harman, 2018, p. 88). Думка про кипарис із якостями вогню принципово не може бути хибною, оскільки завдяки моїй задіяності, вона створює власний об'єкт у самому акті думки (Harman, 2018, p. 181).

Моя теза – в тому, що це пояснення парадигматичності метафори не відповідає на запитання про те, як говорити про реальність, зберігаючи її онтологічний надлишок. Воно лише вводить певний тип сутностей, доступних як *таких*, лишаячи

---

3 “Touching without touching” (Harman, 2018, p. 150).

4 Така наша задіяність, згідно з Гарманом, і зумовлює інтенсивність естетичного переживання.

всі інші об'єкти непізнаваними. Більше того, жодного надлишку в об'єктах-сполуках не лишається, адже вони створюються моєю власною активністю і даються в досвіді вичерпно. Я пропоную звернутися натомість до згаданої четверної структури і до того, як в ній тримаються до купи об'єкти і властивості. У цьому контексті, метафора пропонує нам досвід об'єктів у поєднанні з якостями, які їм водночас і належать, і не належать. У буквальному висловлюванні «кипарис складається з...» якості приписуються об'єкту напряду, створюючи ілюзію володіння знанням про кипарис, а отже, зводячи його до його складників чи до наших уявлень про ці складники, тоді, як метафоричне приписування об'єкту певних якостей не претендує на знання, не вдає з себе об'єкт сам по собі. Але це і не приписування чогось зовсім чужого. Дистанція між об'єктом і властивостями зберігається, не колапсуючи ні в тотальну єдність, ні в абсолютну відмінність. Тоді парадигматичність метафори полягала б у тому, що концепти, які здаються тоталізуючими єдностями буквальному знання, насправді є метафорами, чия метафоричність перестала усвідомлюватися ⁵. Спостерігаємо метафоричність як здатність водночас утримувати єдність множинного і не зводити множинне до єдиного. Рухаючись цим шляхом, можна сказати, що говоріння, яке усвідомлює гетерогенність елементів ⁶, посудованих концептами (метафорами), є способом «торкатися без доторку», не нівелюючи онтологічний надлишок речей, способом говорити про іншість в її іншості.

Список посилань:

Deleuze, G., & Parnet, C. (2007). *Dialogues II*. Columbia University Press.

Harman, G. (2007). *On Vicarious Causation. Collapse, II*, 171–205.

Harman, G. (2018). *Object-Oriented Ontology: A New Theory of*

⁵ Як стерті метафори концепти постяють зокрема у Ніцшевій роботі «Про істину й брехню в позаморальному сенсі» (*Über Wahrheit und Lüge im aussermoralischen Sinne*).

⁶ У мисленні нетоталізуючих єдностей я рухаюсь слідом за Дельозовим концептом асамбляжів: див., напр., (Deleuze & Parnet, 2007, p. 69). Хоча Гарманова філософія зазвичай протиставляється Дельозовій, їхнє зближення можна знайти у (Kleinherenbrink, 2018).

Everything. Pelican.

Kleinherenbrink, A. (2018). *Against Continuity: Gilles Deleuze's Speculative Realism*. Edinburgh University Press.

Wolfendale, P. (2014). *Object-oriented philosophy: The noumenon's new clothes*. Urbanomic.

Інвалідність як прояв феномену автомобільності: суб'єктно-об'єктний дискурс при використанні технологій «smart cities»

Катерина Лобанова

КНУ імені Тараса Шевченка (Київ)

Кожен шостий мешканець планети має досвід інвалідності (*Disability and Health*, 2021). Сучасні технології дають змогу полегшити життя вразливої категорії, проте, на проблему їхньої мобільності вона впливає мало. Гучні заяви про підвищення мобільності осіб із інвалідністю завдяки створенню, наприклад, самокерованих машин, поки не втілюються у дійсність через недостатньо інклюзивне середовище у містах, високу вартість таких автівок, недостатню віру в «автоматичні» технології (Kassens-Noor et al., 2021).

Сам феномен автомобільності (стан «не-руху» водія «у русі» авто) наразі видозмінюється через створення самокерованих машин та скасування класичної функції водія, коли авто отримує певну форму суб'єктивності. Загалом, виникає ціле коло етичних питань навколо автівок на самоуправлінні: від аварійних ситуацій (хто нестиме реальну юридичну відповідальність за ДТП?) до упередженості тих, хто створює алгоритми для техніки.

Однією з актуальних проблем при впровадженні автоматизованих транспортних засобів стає їхнє використання особами з інвалідністю. Досвід фізичної форми інвалідності наразі включає в себе феномен автомобільності: при пересуванні на інвалідному візку, такі особи є втіленням того самого феномену «не-руху в русі». Проте, виникає цілком актуальна